

MİLLÎ FOLKLOR

Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi
International and Quarterly Journal of Cultural Studies
Revue Internationale et Trimestrielle d'Études Culturelles

Cilt/Volume/Tome: 14 Yıl/Year/Année: 28 Sayı/Number/Nombre: 111

ISSN 1300-3984 • Hakemli Dergi.

Kurucuları/Founders/Fondateurs: Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ-Necdet İLHAN-Doç. Dr. Türker EROĞLU • Sahibi/Owner/Possesseur: Geleneksel Yayıncılık Ltd. Şti. • Yayın Yönetmeni/Editor/Éditeur: Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (ocaloguz@gazi.edu.tr) Yayın Yönetmen Yardımcıları/Vice-Editors: Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE sgurcayir@gazi.edu.tr (Yayın İnceleme) - Tuna YILDIZ tunayildiz24@gmail.com (Yayın Takip) - Yrd. Doç. Dr. Haydar YALÇIN hycalin@hacettepe.edu.tr (Bilgi ve Belge Yönetimi) • Yabancı Dil Danışmanı: Prof. Dr. Metin EKİCİ melicic@gazihoc.com (İngilizce) - Prof. Dr. Kubilay AKTULUM aktulunk@yahoo.com (Fransızca) - Yrd. Doç. Dr. Günül Özlem AYAYDIN CEBE gumloch@gmail.com (İngilizce) • Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Dr. Tuba SALTİK ÖZKAN (tubasalitik@gazi.edu.tr) • Yayın Kurulu/Editorial Board/Comité d'Édition: Prof. Dr. Kubilay AKTULUM (aktulunk@yahoo.com) - Prof. Dr. Halit ÇAL (halitcal@gazi.edu.tr) - Prof. Dr. Nurettin DEMİR (demirn@hacettepe.edu.tr) - Prof. Dr. İsmet DOĞAN (idogan@gazi.edu.tr) - Prof. Dr. Muhtar KUTLU (mkutlu@humanity.ankara.edu.tr) - Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR (nozdemir@hacettepe.edu.tr) - Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR (cagatay@gazi.edu.tr) - Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ (mgöz@gazi.edu.tr) - Prof. Dr. Ali YAKICI (yakici@gazi.edu.tr) - Prof. Dr. Naciye YILDIZ (nyildiz@gazi.edu.tr) - Doç. Dr. Serpil AYĞUN CENGİZ (scengiz@ankara.edu.tr) - Doç. Dr. Hamiye DURAN (hamiye@gazi.edu.tr) - Doç. Dr. Tuba İhsan İSEN DURMUŞ (isinsu@bilkent.edu.tr) - Doç. Dr. Gülin ÖGÜT EKER (eker@hacettepe.edu.tr) - Doç. Dr. Armağan ELÇİ (aelci@gazi.edu.tr) - Doç. Dr. Pervin ERGUN (pervinergun@gazi.edu.tr) - Doç. Dr. Ruhi ERSOY (ersoyruhi@yahoo.com) - Doç. Dr. Nezir TEMUR (ntemur@gazi.edu.tr) - Doç. Dr. Ahsen TURAN (ahsan@gazi.edu.tr) - Yrd. Doç. Dr. Bahar AKARPINAR (bahar@hacettepe.edu.tr) - Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL (evrimolcer@gmail.com) - Yrd. Doç. Dr. Dilek TÜRKYLMAZ (dtkyilmaz@gazi.edu.tr) - Dr. Ezgi METİN BASAT (ezgimetinbasat@gmail.com) - Dr. Himmət BİRAY (1958-1995) - Dr. Tuba SALTİK ÖZKAN (tubasalitik@gazi.edu.tr) - Dr. Yeliz ÖZAY (yozay@gazi.edu.tr) - Dizeli/Redaction: Ahmet Erman ARAL (ingilizce) eman34@gmail.com - Emine ÇAKIR (Türkçe) eminecakir@gazi.edu.tr - Yerkesh ÖZER (İngilizce) e_ozes82@hotmail.com - Zeynep Safiye BAKI (Türkçe) zeynepbaki@gazi.edu.tr - Hilal ERDOĞAN (Türkçe) hilalerdogan@gmail.com - Güzde TEKİN (İngilizce) gztdkn_28@hotmail.com - Petek ERSOY İNÇİ (Türkçe) persoy@gazi.edu.tr • Sorumlu Müdür: Utay YAĞLIDEREİ

Editörlük/Editorial: Somut Olmayan Kültürel Miras Enstitüsü (Kurumsal editörlük işleri SOKÜM Enstitüsü tarafından yürütülmektedir. / The Institutional Duties of Editorial Board Carried by Institute of ICH)

Yazınma Adresi/Correspondance Address/Adresse de Correspondance: P.K. 336 06420 Yenisehir/ANKARA-TÜRKİYE
• E-Mail: gelenekseliy@yahoo.com (yazılar için) - gelenekseliy@gmail.com (abonelik için) - millifolklor@millifolklor.com (diğer)
• Web Sayfası: http://www.millifolklor.com • Tel: (+90) 312 213 15 14

İdare Yeri/Managing Office/Adresse d'Administration: Gazi Mah. Çakar Sok. 21/5A Yenimahalle/ANKARA-TÜRKİYE
Fiyat/Price/Prix: 20 TL / \$15

Abone Bedeli/Subscription Price/Prix d'Abonnement: 80 TL / \$ 60

(Öğretmen, Öğrenci, Halkbilimi Araştırmacılarına tanıtım ve teşvik amacıyla %50 indirimlidir. Kurumlar ve Tüzel Kişiler bu uygulamanın dışındadır. Ayrıca 5'ten az aboneliklerde 20 TL posta ücreti alınır. Millî Folklor is published four times a year, in winter, spring, summer, and autumn. Reduced rate for students, teachers and scholars 50%. La revue de Millî Folklor est publiée quatre fois par an: en printemps, en été, en automne et en hiver. Les professeurs, les étudiants et les chercheurs de folklore bénéficiant d'une réduction de 50%)

Abone Şartları/Payments/Paiement: Abone olacaklar, Geleneksel Yayıncılık Ltd. Şti. Posta Çeki 1911533'a veya Türkiye İş Bankası Gazi Mahallesi Şubesinde Geleneksel Yayıncılık Ltd. Şti. adına açılan ve Hesap No: 4286 0258016, IBAN No: TR460006400000142860258016 olan hesabımıza Abone Bedeli'nü yatırdukları ve Dekontunu Yazınma Adresimize postaladıkları takdirde dergimiz bir yıl süreyle adreslerine gönderilecektir. (Dergimizin dağıtım yalnızca abonelerimize yapılmaktadır)

Payments must be charged to Geleneksel Yayıncılık Ltd. Şti.'s account number 4286 0258016 and TR460006400000142860258016, Türkiye İş Bankası, Gazi Mahallesi-Ankara Şubesi/TÜRKİYE, or with post check, Geleneksel Yayıncılık Ltd. Şti.-1911533. Payment documents should be sent to correspondence address.

L'argent doit être versé dans le compte bancaire de Geleneksel Ltd. Numero: 4286 0258016 ou TR460006400000142860258016, Türkiye İş Bankası Gazi Mahallesi Şubesi Ankara-Türkiye, ou au compte postal sous le Geleneksel Yayıncılık Ltd. -1911533. Le paiement des documents doit être envoyé à l'adresse de correspondance.

AKADEMİK TEMSİLCİLER/CORRESPONDING EDITORS/LES ÉDITEURS CORRESPONDANTS

YURT İÇİ/Turkey/En Turquie : ADANA - Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN • ADIYAMAN- Sunay CALIŞ • ANTALYA - Yrd. Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL • ARDAHAN - Yrd. Doç. Dr. Nina PETROVIÇ • BALIKESİR - Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN • BİNGÖL - Yrd. Doç. Dr. Yılmaz IRMAK • BOLU - Doç. Dr. Meral OZAN • BURDUR - Yrd. Doç. Dr. Kadriye TÜRKAN • BURSA - Doç. Dr. Hülya TAŞ • ÇANAKKALE - Dr. Bora YILMAZ • ÇANKIRI - Doç. Dr. Abdülcelil ARVAS/Yrd. Doç. Dr. Nurgül BEĞİÇ/Ahmet Serdar ASLAN • DENİZLİ - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sürur ÇELEPİ • DIYARBAKIR - Yrd. Doç. Dr. Abdülbasit SEZER • EDİRNE - Prof. Dr. Ahmet GÜNEŞİN/Yrd. Doç. Dr. Selma ERGİN SOL • ELAZIĞ - Yrd. Doç. Dr. Bülent BAKIR • ERZURUM - Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ/Yrd. Doç. Dr. Ömer YILAR • ESKİŞEHİR - Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ • GAZIANTEP - Doç. Dr. Behiye KÖKSAL/Doç. Dr. Mehmet EROL/Yrd. Doç. Dr. Kürşat KORKMAZ/Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN • İSTANBUL - Prof. Dr. Yakup ÇELİK/Doç. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ • İZMİR - Doç. Dr. Selami FEDAKAR/Yrd. Doç. Dr. Zülfiyar BAYRAKTAR/Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERSAL • KAHRAMANMARAŞ - Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN • KARAMAN - Dr. Hüseyin AKSOY • KAYSERİ - Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ • KIRIKKALE - Prof. Dr. Bilgehan Ataş GÖKDAĞ/Doç. Dr. Aktan Müge ERCAN • KIRKLARELİ - Yrd. Doç. Dr. Bülent BAYRAM • KİRSEHİR - Doç. Dr. Selahattin BEKKİ • KOCAELİ - Prof. Dr. İslam ALTUN • KONYA - Doç. Dr. Sinan GÖNEN • KÜTAHYA - Yrd. Doç. Dr. Erdal ADAY • MANİSA - Yrd. Doç. Dr. Gürol PEHLİVAN • MERSİN - Prof. Dr. Nilgün ÇELİK COŞKUN • MUĞLA - Yrd. Doç. Dr. Ali Abbas CİNAR/Yrd. Doç. Dr. Balı Bora HAŇCA • MUS - Yrd. Doç. Dr. Canser KARDAŞ • NEVŞEHİR - Doç. Dr. Adem ÖĞER • NIĞDE - Doç. Dr. Nedim BAKIRCI/Doç. Dr. Hatice İÇEL/Yrd. Doç. Dr. Namık ASLAN • OSMANİYE - Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN • SAKARYA - Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kürşat KOCA/Yrd. Doç. Dr. Yavuz KÖRTAN • SAMSUN - Prof. Dr. Şahin KÖKTÜRK/Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN • SİNOP - Yrd. Doç. Dr. Songül ÇEK CANSIZ • SİVAS - Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA • TRABZON - Prof. Dr. Ali ÇELİK • UŞAK - Yrd. Doç. Dr. Derya ÖZCAN • YOZGAT - Yrd. Doç. Dr. Tuğçe ERDAL • ZONGULDAK - Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ

YURT DIŞI/Abroad/L'Étranger : AZERBAJCAN - Prof. Dr. Muhsen KASIMLI • BASKURDİSTAN - Prof. Dr. Ahmet SÜLEYMANOV • HOLLANDA - Mehmet TÜTÜNÇÜ • İNGİLTERE - Dr. Bengisu RONA • JAPONYA - Missuko KOJIMA • KARAKALPAKİSTAN (ÖZBEKİSTAN) Embergen ALLAMBERGENOV • KAZAKİSTAN Prof. Dr. Muhammedrahim CARMUHAMMEDULI • KORE CUMHURİYETİ Doç. Dr. Eunkyung OH • Kızay Kıbrıs Türk Cumhuriyeti - Yrd. Doç. Dr. Hasan KÖKSAL • KIRGIZİSTAN - Aigerim DİYKANBAYEVA • NAHCIVAN M. C. - Doç. Muhsen CAFEROV • Doç. Esker GADİMOV • ÖZBEKİSTAN Prof. Dr. Cabbar İŞANKUL • POLONYA - Doç. Dr. Danuta CHEMBELOWSKA • SLOVAKYA - Dr. Xenia CELNAROVA • TATARİSTAN - Prof. Dr. Elifne SİBĞATULLINA • TÜRKMENİSTAN - Prof. Dr. Amanğül DURDUYEVA • UKRAYNA - Doç. Dr. Tudora Arnaud

Millî Folklor A&HCI, CSA, EBSCO, GENAMICS JOURNAL SEEK, SCOPUS, IBSS, MLA, TA, UPD ve TÜBİTAK / ULAKBİM tarafından kaydedilmektedir.

Millî Folklor is abstracted in A&HCI, CSA, EBSCO, GENAMICS JOURNAL SEEK, SCOPUS, IBSS, MLA, TA and UPD International Index

Baskı/Press/Imprimerie: Feryal Matbaacılık, 395 22 37-395 22 38

Cönk (030601)

MİLLÎ FOLKLOR

Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi
International and Quarterly Journal of Cultural Studies
Revue Internationale et Trimestrielle d'Études Culturelles

Cilt/Volume/Tome: 14 • Yıl/Year/Année: 28 • Sayı/Number/Nombre: 111 •
Güz/Autumn/Automne 2016 • ISSN 1300-3984 • Hakemli Dergi.

İÇİNDEKİLER / Contents / Sommaire

Danışma Kurulu / Advisory Board / Comité de Conseillers	3
Birkaç Söz/Foreword / Par l'éditeur	4
M. Öcal OĞUZ	
Çönk İmlası / Çönk Orthography	5
Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOY	
Sözün Yazılışması Yazının Sözleşmesi: Çönkler / Transformation of Words into Writing and Verbalization of Writing: Çönkler	14
Prof. Dr. Ali DUYMAZ	
Çönklerde Divan Şiiri, Divan Şiirinde Çönkler / Diwan Poetry in Çönkler, Çönkler in Diwan Poetry	28
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL	
Dana Dili Terimi ve Çönk Araştırmacılarının Karşılaştığı Bazı Problemler / The Term "Dana Dili" And Some Issues That The Çönk (Junk) Researchers Encount	41
Doç. Dr. Hamiye DURAN	
Çönklerde Sözlü Kültür Etkisi / Influence of Oral Tradition on Çönkler	52
Yrd. Doç. Dr. Tuğçe ERDAL	
Sözlü Ve Yazılı Kültür Bağlamında Çönklerde Kadın Divan Şairleri / Female Ottoman Poets in Çönkler in Context of Oral and Written Culture	66
Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ	
Yazılı Kaynaklarda, Kültürel Hafıza Çönkler / Çönkler, The Memories of Culture, in Written Resources	75
Yrd. Doç. Dr. İbrahim SONA	
Çönkten Hizmet Defterine, İcradan Yazıya: Alevi Yazma Geleneği / From "Çönk" to "Hizmet" Record, from Performance to Writing: Alevi Writing Tradition	87
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERSAL	

Ehl-i Haklarda Kelâmhânhk Geleneği Ve Kelâmhân Defterlerinin Geleneğin Korunması Ve Aktarımındaki Rolü "Hüma Kuşu Yere Düştü Ölmedi" / The Tradition of Kalam-khan in Ahl-e Haqq and the Role of Kalam-khan Records ("Conks") in the Conservation and Transmission of Tradition "Huma Bird Fell Down But Didn't Die" .....

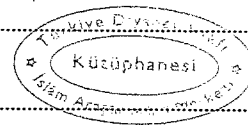
http://www.millifolklor.com

D2414

Türkiye'de ilk halkbilimi enstitüsü 1966 yılında bu adla kuruldu.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

09 Nisan 2017

MADE İZMİR KÜTÜPHANESİ
SONRA GELEN DOKÜMAN

KOZ, M.Sabri. Cönks in the Sermet Çifter Library, I:
The dervish cönk. Tr. (Saçlıoğlu, Virginia Taylor).
4th Floor: the Bulletin of the Yapı Kredi Sermet Çifter
Research Library, 1 (2001) pp.18-23.

22 HAZ 2007

26 AĞUSTOS 1991

ilim dalı : TEO

madde : CÖNK

- A. Br. : c. VI , s. 203
B. L. : c. IV , s. 2480
F. A. : c. , s.
M. L. : c. II , s. 76
T. A. : c. 81 , s. 212

CÖNK

Z.U. TOBAN, Topkapı Sarayındaki Dört Cönk,
İTEO, İst.-1954, c. I, s. 73-89

DİP NOT LARI :

1- CAVID'in Azerbaycan'ın Sovyetleştirilme'sine, daha doğrusu 27 Nisan 1920 yılına kadar yazdığı eserler şunlardır : ANA (manzum piyes, 1910), MERAL (nesirle yazılmış dram, 1912), GEÇMİŞ GÜNLER (Şiirler mecmuası, 1913, şairin 1905-1913 yılları arasında yazdığı şiirler bu eserde toplanmıştır), ŞEYH SAN'AN (manzum dram, 1914), ŞEYDA (nesirle yazılmış dram, 1916), BAHAR ŞEBNEMLERİ (Şiirler mecmuası, 1917, şairin 1905-1916 yılları arasında yazdığı şiirler bu eserde toplanmıştır), UÇURUM (manzum dram, fâcia, 1917, İBLİS (manzum dram, 1917).

Sanatçının Azerbaycan'ın Sovyetleştirilme'sinden sonra yazdığı eserler : PEYGAMBER (manzum dram, 1923), ÂFET (nesirle yazılmış dram, fâcia, 1922), TOPAL TEYMUR (Aksak Tımur, nesirle yazılmış dram, 1925), DELİ KINYAZ (manzum dram, 1929), TELLİ SAZ (Güney Azerbaycan Türkleri'nin yönetimin baskısına karşı yaptıkları mücadeleyi konu alıyor, 1933, bu eser basılmadığı gibi, sahneye de konmamıştır, üstelik eserin orijinal el yazması da kayıp olarak gösteriliyor), SIYAVUŞ (manzum dram, fâcia, 1933), ŞEHLA (manzum piyes, 1934, bu eser de basılmamış ve sahneye konmamıştır), HAYYAM (1935, jüri devlet ödülüne lâyık görülmüş olmasına rağmen, Hayyam'ın hayatını konu alan bu manzum piyes ne basılmış, ne de sahneye konmuştur), İBLİS'İN İNTİKAMI (manzum piyes, 1936, İspanya iç savaşını konu alan bu eseri ile CAVID ilk defâ aktüel bir siyasi hâdiseyi işlemiştir. Öteki eserleri ile kıyaslandığında, sanatçının pek başarılı olmadığı kanaati yaygındır), KOROĞLU (senaryo, 1936), AZER (sanatçının 1927 yılında yazmaya başladığı, fakat sona erdiremediği manzume. Edebiyat dergileri zaman zaman AZER'den belirli parçalar yayınlamakla yetinmişlerdir. Okuyucu da CAVID'in cereyân eden olaylarla ilgili görüşlerini, tutum ve davranışlarını eserin kahramanı AZER'in ağzından öğrenmeğe gayret etmekte dirler).

Türk Dünyası Araştırmaları, s.54, 1988 İstanbul
Makale 117-131 sayfası aralıktadır.

Cank

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

TÜRK EDEBİYATINDA CÖNKLER, HUSUSİYETLERİ VE DİLİ

Dr. Orhan YAVUZ

Üzerinde bir kaç makâleden başka araştırma göremediğimiz cönkler, Türk kültür ve sanat târihinin olduğu kadar; siyasi ve edebi târihinin de ihmâl edilemeyen kaynaklarını teşkil etmektedir. Halk edebiyatı araştırmamızın saha üzerinde çalışmalarının yok denecek kadar az olması, çalışmalarında sâdece kendi açılarından cönkleri şahsi olarak ele almaları yâhut da imkân bulamamaları, Türk kültürünün en mühim kaynaklarından olan cönklerin ihtivâ ettiği bâzı târihi ve edebi hâdiselerin, karanlık veyâ çözülmesi gereken ana kısmından birinin ihmâl edilmesine sebep olmuştur. Bunun yanında, cönkleri görme imkânlarının zor olmasını ve onların dağınık bir halde bulunmalarını da göz önünde bulundurmak gerekir.

Halk arasında cereyân eden târihi hâdiseler (seferler, isyanlar), çeşitli felâketler (deprem, yangın...) halk şairleri tarafından destanlaştırılıp nazmen cönklerle yazılmışlar, bâzı çözüm bekleyen edebi meseleler de cönklerde gerçek hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Bu gün elimizde bulunan bir çok edebi mahsûlümüz ve hattâ şairlerimiz bile birbirine karıştırılmış, kaç Yunus'un, kaç Emrah'ın yaşadığı, hangi şiirlerin kime âit olduğu bile katı olarak çözülememiş, bir çok şiir de halkın, bilhassa şiir meraklılarının değiştirmesi neticesinde başka başka şekillerde ortaya çıkmıştır.

Türk halk edebiyatı araştırmalarında ehemmiyetli yeri olan cönkler, muhtevâ bakımından saha ile meşgûl olanların mutlaka tedkik etmesi gereken; hikâye ve masallarla, umûmiyetle de gazel, mesnevî, kalenderî, divânî, semâî, koşma, türkü, destan, mâni, ağıt vb. nazım şekillerini ihtivâ eden, şiir meraklıları tarafından yazılmış eni dar, boyu uzun olan, uzunluğuna açılan, halk şairle-

Topkapı Sarayındaki Dört Cöng

Z. V. TOGAN

Topkapı sarayındaki hüsnühat ve resim albümlerinden bahsederken bu gibi albümlere ve büyük şiir mecmualarına "beyâz-i buzurg" mânasiyle "cöng" ("cung") denildiği mâlûmdur¹⁾. Burada bunlardan 2152, 2153, 2160 ve 2154 numaralı olanları bahis mevzuudur. Bunlara da kısaltma işareti olarak sıra ile ve ileride izahedileceği vechile "CBs,,", "CY,I,,", "CY,II,,", ve "CBh" işaretleri kullanılacaktır. Bunlardan bizce CBs ile belirtilen 2152 sayılısının, "CBh,,", işareti ile belirttiğimiz 2154 numaralı cöngden alınarak Lâhurda 1936 basılan Dost Muhammed'in, *Hâlât-i hünerverân'*ın da s. 15 te "Cung-i Baysunguri,,", tesmiye olunan Baysungur albümü olduğunu "Büyük Türk hükümdarı Şahrüh,,", nam yazımda (*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III, 1949, s. 529-532) izah etmiştim. İşte biz de bu albümü "Cung-i Baysunguri" den ihtisar ederek burada "CBs,,", işareti ile belirtiyoruz. 2153 ve 2160 sayılı cöngler, bizde kendilerine yanlış olarak bazen "Fatih Albümü,,", denilmesine²⁾ rağmen Akkoyunlu Yakub Bey'in cöngleri olduğu sâbit olduğundan³⁾ bunları "Cung i Ya'qûbî, cild I" ve "Cung-i Ya'qûbî cild II" den kısaltılarak "CY,I" ve "CY,II" işaretleriyle belirtiyoruz. (Gerçi bu cönglere Bediüzzeman Mirzanın koleksiyonunun karıştığı da muhakkaktır). 2154 sayılı albüm ise Şah İsmail'in oğlu Behram Mirza için yapılmış bir cöngdür, bunu da "Cung-i Behramdan" kısaltarak "CBh,,", işareti ile belirttik. Bunlardan bir cildi 1910 da Münih'te açılan Şark sanat sergisine götürülerek teşhir edilmiş ve bundan bahseden E. Kühnel "Şarkî Türkistan manihaî minyatürlerindeki resim sanatının irani şekle bürünmüş, aralarında uyurca yazılar da bulunan mühim bir koleksiyon" olduğunu söylemekle iktifa etmiştir⁴⁾. Daha sonra rus İ. Stchoukine 1935 te bunlardan CY,I ve CBh cönglerini tetkik ederek bir makale neşretmişse de⁵⁾ arapça ve farsça okumasını bilmediğinden hükümleri ancak minyatürlerin şekline istinad etdirebilmiştir. Maamafih bu cönglerdeki eserlerin diğer bazı benzerleri üzerinde çalışan bazı sanat tarihçileri gibi Stchoukine de buradan Şeyhî ve Muhammed Siyah Kalem işaretleriyle belirtilen eserlerin Kıpçak (Altınorda) sanat eserleri mektebine mensup olduklarını doğru tesbit etmiştir. Ben merhum Halil Edhem Beyin muzaheretiyile daha 1929 senesindenberi meşgul olarak bu eserlerin mahiyetini tesbit hususunda bilhassa yazılardan da istifade ettim. Bu makalede işte bu araştırmaların kısa bir hülâsasını vereceğim.

Şimdiden söylemeliyim ki, CY,II in ilk sayfasında Yavuz Sultan Selimin tuğra şeklindeki mührü'nün delâlet ettiği gibi bu eserler Yavuz zamanında buraya gelmiş, Yavuz bunları Azerbaycan seferinde Safevî eserleri ve hazinesi ile birlikte getirmiş; veyahut da Yavuzla beraber İstanbul'a gelmiş olan Bediüzzeman Mirzâ, Yakub bey ve Alişîr'den sonra kendi hizmetine intisab etmiş olduğunu ilerde göreceğimiz Heratlı Muhammed Nakkaşa ve Baykara-Alişîr devrinin di-

1) Kelime için bak : *Ferheng-i Ziya*, s. 668; Binyon ve Wilkenson (*Persian miniature Painting*, London 1933, s. 82) bu kelimeyi yanlış olarak "cenk" ve "war" diye tercüme etmişlerdir.

2) *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I, Ankara 1952, s. 30-35.

3) Sakisian bu cönglerden gördüklerini doğru tesbit etmiş, Eskiden 37083 numaralı olan CB'nin Baysungur albümü olduğunu *La miniature Persane*, p. 44, 60; ve 37084 numaralı olan CY,I in Akkoyunlu Yakub Beyin albümü olduğuna (aynı eser, s. 37,52) işaret etmiştir.

4) *Der Islam*, I, 1910, s. 188

5) Notes sur des peintures persanes du Sérail de Stamboul, JA, t. 226 (1935), p. 117 - 140

İslam tefhümleri enstitüsü dergisi, 1/1-4 s. 73-88-34.
1954

که جنگ هنر و ادب امروز نام داشت و به نام سردبیر آن، به جنگ حسین رازی شهرت یافت. مشهورترین جنگ‌های پس از آن، جنگ آرش، جنگ طرفه، و جنگ اصفهان بود. از مهم‌ترین جنگ‌ها و برگزیده‌های شعر در دوره معاصر نیز دریای گوهر حمیدی و شعر نو از آغاز تا امروز حقوقی است.

منابع: فخرده پیام، ۱۴۸؛ فرهنگ بلاغی - ادبی، ۲۵۹/۱؛ لغت‌نامه، زیر «بیاض».

درودیان

جنگ افزارها در ادبیات فارسی (jang.af.zār.hā.dar.a.da.bi.yāt-e)

(fār.si)، صور خیال مربوط به جنگ افزارها، یکی از گسترده‌ترین بخش‌های صور خیال در شعر غنایی* فارسی است. نام جنگ افزارها از اواخر سده چهارم و سده پنجم هجری (معاصر با غزنویان و سلجوقیان) به شعر فارسی راه یافته است، زیرا معشوق در شعر شاعران این زمان، بیشتر از غلامان ترک سپاهی است که در سپاه غزنویان و سلجوقیان فراوان بودند. ویژگی‌های جنگاوری و دلاوری او در شعر می‌آمده و مثلاً مؤگان او به تیر، ابرویش به کمان و زلفش به کمند تشبیه می‌شده است. دیگر این که در این دوره که قصیده*های مدحی رواج داشت، بیشتر ممدوحان اهل نبرد بودند، چنان‌که فرخی سیستانی در قصیده‌هایی که در مدح* محمود غزنوی (۳۸۷-۴۲۱ق) سروده، جنگاوری او را ستوده و فراوان جنگ افزارها را به آن‌ها راه داده است. نیز، تأثیر شاهنامه فردوسی در ادبیات فارسی و رواج حماسه‌سرایی در سده‌های چهارم و پنجم در این امر دخیل بوده است. شاعران در تصویرسازی خود از طبیعت نیز از نبرد و عناصر آن بهره می‌گرفته‌اند؛ مثلاً آبر و باد و تندر، شب و روز، و زمستان و بهار (نوروز)، در نبرد با هم تصویر شده‌اند. این‌گونه تصاویر در شعر پیش از این دوره هم دیده می‌شود. در شاهنامه به اقتضای فضای حماسی، تا حدی از جنگ افزارها در توصیف و تصویر معشوقگان استفاده شده است. تصاویر شعری مربوط به جنگ افزارها پس از سده پنجم نیز معمول بود و به اشعار عاشقانه و حتی عرفانی راه یافت و به یک سنت* ادبی تبدیل شد. از آن پس، در اشعار عاشقانه - به جز اشعار به شیوه* واسوخت* - شاعر معشوقی را تصویر می‌کند که با او (عاشق) سرجنگ دارد و وی نیز تسلیم محض او است. کتاب‌هایی چون آداب‌الحرث والشجاعه، نوشته محمد بن منصور، ملقب به مبارکشاه و معروف به فخر مدبر، که به نام شمس‌الدین التمش،

قلب کامل / مستوی / تمام، آن است که تمام عبارت را بتوان از آغاز تا پایان به صورت برعکس خواند، مانند دو مصراع این بیت که هر کدام از آن دو، در صورت برعکس کردن حروف آن‌ها از ابتدا تا انتها، باز یکسان خواهد بود: «شو همره بلب بلب هر مهوش - شکر به ترازوی وزارت برکش». جناس مغایر، آن است که دو رکن جناس، در حروف یکسان باشند، اما در یکی از آن دو، حرفی مشدد و در دیگری همان حرف مخفف باشد، مانند کز و کر در این بیت: «سر داد بانگ نی به نای آن ساقی باکز و فر - عالم کز از آوای او، من سامع اکبر شدم». جناس مشوش، آن است که در دو کلمه متجانس، دو نوع جناس به کار رفته باشد: «جهان به خیره‌کشی بر کسی کشید کمان - که برکشیده حق بود و برکشنده ما» که برکشیده و برکشنده از طرفی جناس لاحق و از طرفی جناس خط است. تجنیس در قافیه معنای دیگری دارد.

منابع: از زبان‌شناسی به ادبیات، ۱/۱۱۱-۱۱۲؛ بدایع‌الافکار، ۸۶ - ۹۱؛ ترجمان‌البلاغه، ۱۰ - ۱۲۷؛ جناس در بهینه ادب فارسی؛ زیورهای سخن، ۱۲۹ - ۱۵۳؛ فرهنگ اصطلاحات ادبی، داد، ۱۰۱ - ۱۰۴؛ فرهنگ اصطلاحات ادبی، شریعت، ۳۸ - ۴۱؛ فرهنگ بلاغی - ادبی، ۱/۳۰۳ - ۲/۴۴۶؛ فون بلاغت و صناعات ادبی، ۴۸ - ۶۱؛ مرآة‌العیال، ۱۱۵ - ۱۱۶؛ معانی و بیان، آهنی، ۲۲۷؛ المعجم، ۳۳۷ - ۳۳۴؛ میارالبلاغه، ۲۱ - ۲۴؛ نگاهی تازه به بدیع، ۳۹ - ۵۵؛ واژه‌نامه هنر شاعری، ۵۲ - ۵۴.

عباسپور

جنگ (jong)، مجموعه‌ای است از مطالب، به‌ویژه اشعاری، که با سلیقه و همت یک یا چند نفر گردآوری شده باشد. جنگ احتمالاً واژه‌ای چینی (یا هندی) و سفینه* لغتی عربی است و هردو به معنی کشتی‌اند. علت این نامگذاری، قطع دراز این مجموعه‌ها است و از همین رو آن‌ها را بیاض* - به معنی دقتی که از طول باز می‌شود - نیز نامیده‌اند و همچنین نام‌های جریده، خرقة، دستور، و کشکول* بر آن نهاده‌اند. موش‌الاحرار بدر جاجرمی کهن‌ترین این جنگ‌ها و بیاض صائب تبریزی از مشهورترین آن‌ها است. اما معاصران، به‌ویژه از سال‌های دهه ۱۳۳۰ ش به بعد، گرایش بیشتری به انتشار جنگ‌های ادبی نشان داده‌اند که غالباً علاوه بر شعر، مطالبی چون داستان*، نمایشنامه، نقد ادبی* - اعم از ایرانی و خارجی - را هم در بر دارد. نام جنگ، در ادبیات معاصر، برای نخستین بار در جنگی که گروهی از روشنفکران در ۱۳۳۵ منتشر کردند، دیده آمده است

- Conk
- Rubat

D2322

MADDE KAYIMLANDIRGAN
SONRA KILIN DOKUMAN

جنگ رباعیات کتابخانه آیه‌الله مرعشی

جواد بشری

صورت مدون باقی مانده است^۲ در سال‌های اخیر هم کتابخانه بین‌الدفتین «سفینه تبریز» یکی دیگر از این مجموعه‌ها را موسوم به «خلاصه الاشعار فی الرباعیات» از ابوالمجد تبریزی (کاتب سفینه تبریز) عرضه کرد که بسیار مغتنم است.^۳

نیازی به ذکر نیست که به‌جز این مجموعه‌های فصل‌بندی شده، از جنگ‌های کهن سال شعری و نیز دستنویس‌هایی که اوراقی از آنها حاوی شعرهایی از قبیل رباعی است باید سخن گفت که منابع مهمی برای شناسایی شعرای ایران و آثار پراکنده آنهاست. هر اندازه تعداد این منابع بیشتر گردد اولاً از وجود اثر آفرینانی بیشتر و آثارشان آگاه می‌شویم، ثانیاً در انتساب شعری به سراینده‌ای با اطمینان بیشتر سخن می‌گوییم.

اگرچه مجموعه‌هایی از رباعی یا «چهارخانه» در هر روزگاری و هر اقلیم جغرافیایی ممکن بوده و هست که تدوین شود و از نظر جغرافیایی محدودیتی قابل تصور نیست، با این حال چندین مجموعه از رباعیات تدوین شده (براساس بن‌مایه و موضوع) شناسایی شده که به منطقه غرب و شمال غرب ایران تعلق دارد. هنوز نمی‌دانم چرا بیشتر رباعی‌های فصل‌بندی شده (و نه جنگ‌های پراکنده) در آن محیط تدوین شده است و از قبیل مختارنامه عطار (که محصول شرق ایران و خراسان بزرگ است) نمونه‌های دیگری نداریم. البته این سؤال شاید جوابی داشته باشد و آن اینکه آنچه از این دست مجموعه‌ها امروزه باقی است بیشتر ساخته بعد از فتنه تبار است و این بر همه آشکار است که پس از مغول، مناطق فرهنگی شرق ایران آسیب جدی دید و تولیدات مناطق غربی جلوه بیشتری یافت.

باری، چندین دستنویس از مجموعه‌هایی کهن و فصل‌بندی شده از رباعی به دست است که مهم‌ترین آنها را باید نزهة المجالس دانست. همچنین مجمع الرباعیات که کهن‌تر است و البته تمام آن باقی نمانده است.^۱ در پایان مجموعه شماره ۲۰۵۱ ایاصوفیا نیز حدود ۷۰۰ رباعی به

۱. زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی. دکتر محمد امین ریاحی. پازنگ. چاپ اول. ۱۳۶۹. صص ۴۵-۴۲.
۲. میکروفیلی از این دستنویس در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران موجود است. رک: فهرست میکروفیلم‌های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران. محمدتقی دانش‌پژوه. انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۴۸. ص ۴۱. درباره این مجموعه نیز رک: موسیقی شعر. دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی. آگاه. چاپ دوم ۱۳۶۸. ص ۵۵۸؛ رباعیات خیام در منابع کهن. سید علی میرافضلی. مرکز نشر دانشگاهی. چاپ اول. ۱۳۸۱. ص ۱۸۷.
۳. سفینه تبریز. گردآوری و به خط ابوالمجد محمد بن مسعود تبریزی. مرکز نشر دانشگاهی. چاپ اول. ۱۳۸۱. صص ۶۱۲-۵۹۳.

جنگ رباعیات کتابخانه آیت‌الله مرعشی

SONRA GELEN DOKÜMAN
İNDEKSİ YAYINLANMIŞTIR

42491

Bir "Çözümler" (inceleme-metin-İndeks asıl metin). ÖZKAN, Aliye. Yüksek Lisans. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995. 156 s., 24 ref.
Danışman: Prof. Dr. Saim Sakaoglu. Dili: Tr.

Çözümler 030601

22 Haziran 2015

Jacob Lassner, Abū Muslim, son of Salīṭ. A skeleton in the 'Abbāsīd closet?, in Moshe Sharon (ed.), *Studies in Islamic history and civilization. In honour of Professor David Ayalon* (Jerusalem and Leiden 1986), 91–104; Jacob Lassner, *Islamic revolution and historical memory. An inquiry into the art of 'Abbāsīd apologetics*, New Haven 1986; Jacob Lassner, Propaganda in early Islam. The 'Abbāsīds in the post-revolutionary age, *IOS* 10 (1980), 74–85; Jacob Lassner, *The shaping of 'Abbāsīd rule*, Princeton 1980; Bernard Lewis, 'Abbāsīds, *EI2*; Bernard Lewis, Hāshimīyya, *EI2*; Irene Mélikoff, *Abū Muslim. Le "Porte-Hache" du Khorassan dans la tradition épique turco-iranienne*, Paris 1962; Sabatino Moscati, Abū Muslim, *EI2*; Sabatino Moscati, Studi su Abū Muslim, *Rendiconti Lincei*, ser. 8, vol. 4 (1949–50), 323–35, 474–95, vol. 5 (1950–1), 89–105; Fārūq 'Umar, *The 'Abbāsīd caliphate. 132/750–170/786*, Baghdad 1969; M. A. Shaban, *The 'Abbāsīd revolution*, Cambridge 1970; Moshe Sharon, *Black banners from the East*, Jerusalem and Leiden 1983; Moshe Sharon, *Revolt. The social and military aspects of the 'Abbāsīd revolution*, Jerusalem 1990; van Ess, *TG*; Julius Wellhausen, *The Arab kingdom and its fall*, trans. Margaret Graham Weir, Calcutta 1927; Ġ. H. Yūsuf, Abū Moslem Khorāsānī, *EB*; Mohsen Zakeri, *Sāsānīd soldiers in early Muslim society. The origins of 'ayyārān and fituwwa*, Wiesbaden 1995.

SALEH SAID AGHA

07 Subst 2015

Album

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

The creation of **albums**—generally called *muraqqa'* (Ar., "patchwork"; *jung*, the equivalent Persian term, means "ship") and containing a varied assemblage of works on paper—was a relatively late development in the history of the Islamic arts of the book. Albums began to be compiled in the early ninth/fifteenth century under the Tīmūrīds (r. 771–913/1370–1506), and the practice evidently was adopted later by the Akkoyunlu (Āq Qoyunlu) Turkmens (r. 798–914/1396–1508). Album-making

continued as a significant form of artistic production in Iran throughout the Safavid period (907–1135/1501–1722) and played a prominent role in Mughal India (932–1274/1526–1858) and the Ottoman Empire (late seventh/thirteenth century to 1923) from the tenth/sixteenth century onwards. Most albums were created as codices (bound books), with individual pieces, particularly calligraphies, paintings, drawings, and illuminated designs, pasted onto sheets of paper and protected with leather or lacquered covers. Albums assembled in concertina format, with leaves joined in accordion fashion, were also prevalent in later Ottoman times. Examples of both types of album are held today by the Topkapı Sarayı Müzesi (TSM) and other Istanbul collections, as well as in museums and libraries throughout the world.

As a result of their varied contents, typically consisting of many disparate and sometimes fragmentary items of diverse origins and seemingly gathered and arranged at random—that is, patched together, as the term *muraqqa'* might suggest—albums from Islamic lands were once regarded as little more than loosely-ordered scrap-books. Careful scholarly study begun in the second half of the twentieth century, and consideration of the condition and dispersal of individual albums—many having been partially dismantled for sale in modern times—has led to a greater appreciation of these volumes as carefully conceived and unique works of art, containing collections deliberately selected for preservation, display, pedagogy, and even ideology, reflecting the concerns and tastes of artistic workshops and patrons in specific historical (and primarily courtly) contexts and requiring a lengthy and collaborative production process. Album history has generally been traced in three separate cultural milieus.

BİR CÖNK ÜZERİNE

Doç. Dr. Günay KUT*

Cönk¹ adını verdiğimiz ve mecmualardan sadece biçim bakımından farklı olan eserlerin içerikleri, aynı mecmua² türünde olduğu gibi çok çeşitlilik gösterir. Bu tip derleme eserler kataloglarda tavsifi mahiyette tanıtılmadıkça bir anlam taşımazlar. Kütüphane fişlerinde cönk, mecmua, mecmuatü'l-eş'âr, mecmuatü'l-eş'âr ve fevâid, mecmuatü'l-edviye, mecmuatü'l-ed'îye, mecmuatü'r-resâil, mecmuatü'l-lûga v.b. gibi eser adlarına rastlanması araştırmacıya sadece bir uyarı mahiyetini taşımaktadır. Bu tür eserler teker teker, yaprak yaprak gözden geçirilmediği sürece içinde neler olduğu hakkında bilgi edinmeye imkân yoktur.

1978 yılından bu yana Türkiye'de çalışmaları sürdürülen ve ürünlerini vermeye başlayan Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu (TÜYA-TOK) hazırlık sırası çalışmalarında cönk ve mecmua türündeki kitapların içindekilerinin, diğer kataloglarda da görüldüğü üzere, teker teker tanıtılması üzerinde önemle durulmuştu. Böylelikle hiç olmazsa ne aradığını bilen araştırmacıya daha belirgin bir bilgi verilmiş olacaktı. Mecmua veya cönk içinde bulunan şiir, destan v.b.'nin yazarını ve adını, vermek mümkünse yaprak numaralarını göstermekle katalog görevini yapmış olacak, bunlar üzerinde çalışmak ve yayımlamak ise araştırmacının görevi olacaktı.

İşte ben bu yazımda, Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu I (34)'de de yer alan merhum hocam Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan koleksiyonundan bir cönk tanıtacağım. Bu cönk Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihad Tarlan 26 numarada kayıtlıdır. Katalogda verilen bilgilerden bu cönkte ilginç destanlar olduğu anlaşılmaktadır³. Bunu gözönünde tutarak, bu cönkteki⁴ eserler üzerinde duracağım.

* Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Cönk için bakınız: M. Sabri Koz, «Cönk», Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt II, İstanbul 1977, s. 83-85; Orhan Şaik Gökyay, «Cönkler Üzerine», Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984, İstanbul 1984, s. 107-173.

² Ağah Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi I, Ankara 1973, s. 166-176.

³ Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu I (34), Ankara 1981, s. 116, no. 289.

⁴ İçindekilere bakarak rahmetli hocamın bu cöngü, Konya'da bulunduğu yıllarda elde etmiş olabileceğini tahmin ediyorum.